

Taraxacum gentile (Asteraceae) – charakterystyka gatunku i rozmieszczenie w Polsce

PAWEŁ MARCINIUK I JOLANTA MARCINIUK

MARCINIUK, P. AND MARCINIUK, J. 2012. *Taraxacum gentile* (Asteraceae) – characteristic of the species and its distribution in Poland. *Fragmenta Floristica et Geobotanica Polonica* 19(1): 39–44. Kraków. PL ISSN 1640-629X.

ABSTRACT: In Poland *Taraxacum gentile* has been known from the only one and not certain location. In this paper the recent state of knowledge has been presented, concerning location of the species that involve 36 new locations dispersed in the eastern part of Poland. Morphological characteristic of the species has also been reported.

KEY WORDS: *Taraxacum gentile*, *Taraxacum* sect. *Ruderalia*, Asteraceae, chorology, Poland

P. Marciniuk i J. Marciniuk, Zakład Botaniki, Instytut Biologii, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny, ul. B. Prusa 12, 08-110 Siedlce, Polska; e-mail: pawelm@uph.edu.pl

WSTĘP

Rodzaj *Taraxacum* jest jednym z największych i najtrudniejszych pod względem taksonomicznym kompleksów apomiktycznych. Wynika to nie tylko z dużej liczby gatunków dotychczas opisanych, ale także z dużej plastyczności morfologicznej poszczególnych gatunków (DUDMAN & RICHARDS 1997), w znacznym stopniu utrudniającej identyfikację okazów nietypowych. W efekcie kilka gatunków podanych zostało z obszaru Polski w oparciu o mniej lub bardziej niepewne oznaczenia. W tej grupie znajduje się także *Taraxacum gentile* Hagl. ex Railons., interesujący gatunek z sekcji *T. sect. Ruderalia*, który podany został przez TACIKA (1980) pod synonimiczną nazwą *T. latistriatum* Railons. na podstawie niepewnego oznaczenia (rev. *Kääntönen* – „możliwe”). W trakcie prowadzonych badań nad rozmieszczeniem mniszków w Polsce udało nam się odnaleźć 36 pewnych stanowisk *T. gentile*. W niniejszej pracy zamieszczono: charakterystykę gatunku oraz aktualny stan wiedzy o jego preferencjach siedliskowych, zasięgu ogólnym i rozmieszczeniu w Polsce.

UWAGI METODYCZNE

Materiały do niniejszej publikacji zostały zebrane w ramach szeroko zakrojonych badań nad rozmieszczeniem mniszków w Polsce przeprowadzonych w latach 2002–2008.

Wszystkie okazy zielnikowe zostały zebrane i oznaczone przez autorów w oparciu o oryginalne diagnozy, pracę UHLEMANN (2003) oraz klucz komputerowy TARDET (HAGENDIJK i in. 2007). Wyjątek stanowi okaz z Kalinowa koło Łomży, który został zebrany przez T. Gruzewską i oznaczony przez Z. Głowackiego. Potwierdzenia oznaczeń dokonali: A. Hagendijk i P. Oosterveld (Holandia), zaś w przypadku okazu z Kalinowa – H. Øllgaard (Dania). Dokumentacja zielnikowa znajduje się w Zielniku UJ w Krakowie (KRA), okaz z Kalinowa zdeponowano w zielniku Muzeum Przyrody w Drozdowie (MPD).

Lokalizację stanowisk podano w sieci jednostek kartogramu ATPOL, cyfry zamieszczone po symbolach literowych dużych kwadratów (100 × 100 km), oznaczają odpowiednio: dwie pierwsze – numer kwadratu o boku 10 km, natomiast dwie następne numer kwadratu o boku 2,5 km (ZAJĄC 1978), ponadto podano najbliższą miejscowość, mezoregion geograficzny według KONDRACKIEGO (2002), siedlisko i datę zbioru.

CHARAKTERYSTYKA GATUNKU

Taraxacum gentile Haglund & Railonsala. *Archiv. Soc. Zool. Fenn. Vanamo* **14**: 36, 1960.

Synonimy: *T. catameristum* Sahlén. *Ber. Bayer. Bot. Ges.* 50: 177, 1979.

T. latistriatum Railonsala. *Arch. Soc. Zool. Fenn. Vanamo* 17: 159, 1962.

T. leontodontoides Sahlén. *Ber. Bayer. Bot. Ges.* 50: 180, 1979.

Główne cechy diagnostyczne gatunku (Ryc. 1, 2): roślina o liściach wąskich, w zarysie odwrotnie lancetowatych, średnio lub ciemnozielonych, skąpo owłosionych, głęboko i regularnie klapowanych. Kłapy boczne w 6–7 parach, ich krawędź górna często z dużym zębem, krawędź dolna zwykle całobrzega. Interlobia zielone (bez ciemnych plam), zwykle w kształcie litery U. Kłapa szczytowa nie większa od kłap bocznych, zaostzona lub jęczyczkowata o kłapkach nasadowych często skierowanych w górę. Ogonek liściowy czerwony lub różowy, często lśniący, wąsko oskrzydłony. Okrywa koszyczka zielona, zewnętrzne listki okrywy horyzontalne do odgiętych, 2–3 mm szerokie, 9–12 mm długie, nieobrzeżone, bez rozkowania. Koszyczek wypukły, o średnicy 4–5 cm, kwiaty ciemnożółte, pasek na kwiatach zewnętrznych czerwono-szary, ząbki kwiatów wewnętrznych żółte; znamiona żółte, po zasuszeniu ciemniejące; pyłek obecny. Niełupki słomiaste, 4,2–4,5 mm długie, piramidka 0,8–1 mm długa, dzióbek 10–11 mm długi.

Taraxacum gentile jest gatunkiem stosunkowo mało zmiennym i łatwo rozpoznawalnym. UHLEMANN (2003) zaliczył ten gatunek do grupy *T. lacinulatum*. Od innych mniszków tej grupy (*T. canoviride* H. Lindb. ex Puolanne, *T. lacinulatum* Markl. i *T. ruptifolium* H. Øllgaard) różni się przede wszystkim regularnie klapowanymi liśćmi i charakterystycznymi interlobiami w kształcie litery U. Od *T. lacinulatum* dodatkowo różni się zieloną, a nie czerwonoawą barwą zewnętrznych listków okrywy.

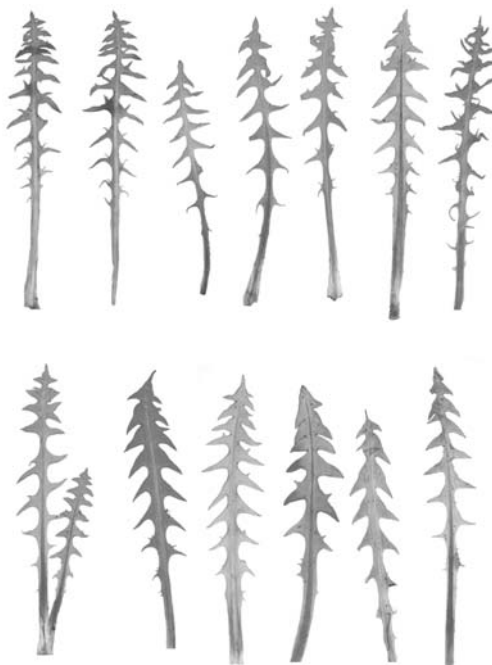
ROZMIESZCZENIE

Taraxacum gentile jest prawdopodobnie gatunkiem rzadkim w całym areale swojego występowania. Opisany został z obszaru Finlandii pod dwiema nazwami (*T. gentile*, *T. latistriatum*), w obydwu przypadkach na podstawie okazów zebranych na pojedynczych, synantropijnych stanowiskach (RAILONSALA 1960, 1962). Nasuwa to przypuszczenie, że *T. gentile* nie jest w Finlandii gatunkiem rodzimym. Znany obecnie naturalny zasięg tego gatunku obejmuje Niemcy (SAHLIN 1979; UHLEMANN 2003), Czechy (CHÁN i in. 2006), Szwajcarię i Austrię (KIRSCHNER i in. 2007–2009). We wszystkich tych krajach uznawany jest za gatunek rzadki.

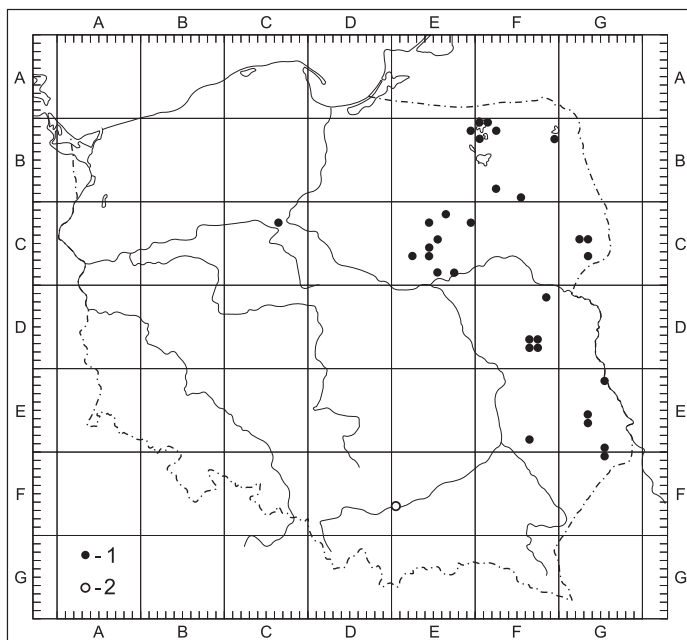
Ryc. 1. *Taraxacum gentile*, Chojniki koło Baranowa, 25.04.2008, leg. J. i P. Marciniuk, KRA

Fig. 1. *Taraxacum gentile*, Chojniki near Baranowo, 25.04.2008, leg. J. and P. Marciniuk, KRA

Ryc. 2. Zróżnicowanie liści *Taraxacum gentile*. Liście pochodzą z roślin zebranych z różnych stanowisk

Fig. 2. Variation in leaf-shape in *Taraxacum gentile*. Leaves are from plants growing in different localities

Ryc. 3. Rozmieszczenie *Taraxacum gentile* w Polsce. 1 – nowe stanowiska, 2 – stanowisko publikowane (TACIK 1980)

Fig. 3. Distribution of *Taraxacum gentile* in Poland. 1 – new localities, 2 – published locality (TACIK 1980)

W Polsce *Taraxacum gentile* znajdowaliśmy tylko we wschodniej części kraju (Ryc. 3), głównie na wilgotnych, ekstensywnie użytkowanych łąkach i na torfowiskach niskich, sporadycznie na siedliskach synantropijnych. Na wszystkich stanowiskach występował nielicznie (od kilku do kilkudziesięciu osobników) i z reguły w dużym rozproszeniu. Z ogólnego zasięgu *T. gentile* wynika, że gatunek ten powinien występować także w zachodniej części Polski. Fakt, że nie został dotychczas odnaleziony w zachodniej części kraju, pomimo prowadzonych w tym regionie badań taraksakologicznych (GŁOWACKI & CZARNA 2003; GŁOWACKI i in. 2004, 2005; TRÁVNÍČEK i in. 2007), wskazuje z jednej strony na rzadkość występowania tego gatunku, z drugiej na wciąż słaby stopień zbadania flory mniszków Polski.

WYKAZ STANOWISK

Brama Krakowska: EF60 – Kraków Łęg, łąka, leg. *T. Tacik* (jako *T. latistriatum* Railons.), KRAM. Stanowisko publikowane (TACIK 1980).

Dolina Dolnej Narwi: FC1323 – Kalinowo koło Łomży, łąka, 9.05.2003, leg. *T. Grużewska*, MPD (jako *T. leontodontoides* Sahlín).

Kotlina Toruńska: CC2613 – Bydgoszcz, trawnik miejski, 15.05.2008, leg. *J. i P. Marciniuk*, KRA.

Kotlina Biebrzańska: FB9503 – Łoje Gręzka, łąka w dolinie Biebrzy, 2.05.2008, leg. *J. i P. Marciniuk*, KRA.

Równina Bielska: GC4313 – Gorodzisko, przy granicy z gminą Narew, łąki wzdłuż drogi, 11.05.2006, leg. *J. i P. Marciniuk*, KRA; GC6302 – Inock koło wsi Pasieczniki Duże, łąka, 11.05.2006, leg.

J. i P. Marciniuk, KRA; GC4312 – Przybudki, łąka, 11.05.2006, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; GC4221 – Klejniki, łąka, 11.05.2006, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA.

Wysoczyzna Siedlecka: FD1802 – Czuchów, łąka na torfie w dolinie rzeki Toczna, 1.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA.

Równina Łukowska: FD6633 – Krasew, łąka w dolinie Bystrzycy, 1.05.2008, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; FD6720 – Ulan, łąka na torfie w dolinie Bystrzycy, 1.05.2008, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; FD7630 – Ruda, wilgotna łąka, 16.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; FD7710 – Borki, rozległe łąki w dolinie Bystrzycy, 1.05.2008, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA. Roztocze Zachodnie: FE8611 – Modliborzycze koło Kraśnika, trawnik przy zajeździe Anna, 7.05.2008, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA.

Grzęda Sokalska, Wołyń Zachodni: GF0510 – Rachanie, łąka, 4.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA.

Działy Grabowieckie: GE5332 – Wólka Kraśniczyńska, łąka, 4.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; GE6332 – Skierbieszów, łąka w dolinie Wolicy, 4.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA.

Równina Łęczyńsko-Włodawska: GE1510 – Wola Uhruska, łąka, 3.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA.

Kotlina Hrubieszowska: GE9533 – Czartowiec, łąka, 4.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA.

Kraina Wielkich Jezior Mazurskich: FB0101 – Stręgiel koło Węgorzewa, łąka nad jeziorem Stręgiel, 7.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; EB2903 – Sterławki Małe koło Giżycka, łąka nad jeziorem Dejguny, 18.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; FB2001 – Wrony koło Giżycka, łąka nad jeziorem Tajty, 18.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; FB1223 – Żywy koło Giżycka, łąka nad jeziorem Żywy, 19.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; EB1910 – Czerniki koło Kętrzyna, łąka nad jeziorem Mój, 20.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; FB1200 – Krukłanki, łąka nad jeziorem Goldapiwo, 7.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; FB0030 – Radzieje, łąka nad jeziorem Łabap, 7.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA.

Wysoczyzna Kolneńska: FB8210 – Wincenta koło Kolna, łąka w dolinie rzeki Wincenta, 18.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA.

Równina Kurpiowska: EC2900 – Chojniki koło Baranowa, łąka w dolinie rzeki Omulew, 25.04.2008, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA.

Wzniesienia Mławskie: EC1611 – Małowidz, łąka w dolinie Orzyca, 10.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA.

Wysoczyzna Ciechanowska: EC8730 – Serock, łąka, 6.05.2006, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; EC8500 – Nasielsk, łąka, 9.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; EC6420 – Gutków koło Nowego Miasta, łąka w dolinie Sony, 9.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; EC6203 – Młock koło Ciechanowa, łąka w dolinie Łydyny, 10.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; EC4530 – Kołaczków, łąka nad Soną, 10.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; EC5431 – Bukaty koło Sońska, łąka nad Soną, 10.05.2007, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; EC8521 – Żabiczyn, łąka, 6.05.2006, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA; EC2431 – Kosmowo, łąka w dolinie Węgierki, 26.04.2006, *leg. J. i P. Marciniuk*, KRA.

Podziękowania. Serdecznie dziękujemy Teresie Grużewskiej za informacje dotyczące stanowiska w Kalinowie, Panom: A. Hagendijkowi oraz P. Oosterveldowi za potwierdzenie oznaczeń gatunku.

LITERATURA

- CHÁN V., TRÁVNÍČEK B. & ŽÍLA V. 2006. Contribution to the knowledge of *Taraxacum* species distribution in South Bohemia III (with six new species for the Czech flora). – *Zprávy Čes. Bot. Společ.* **41**: 45–120.
- DUDMAN A. A. & RICHARDS A. J. 1997. Dandelions of Great Britain and Ireland. – *Botanical Society of the British Isles*, London **9**. s. 314.

- GŁOWACKI Z. & CZARNA A. 2003. *Taraxacum* species (*Asteraceae*) in Wielkopolska (Mid-Western Poland). – Acta Sci. Pol. Biologia **2**(1–2): 51–54.
- GŁOWACKI Z., ØLLGAARD H. & KRECHOWSKI J. 2004. Genus *Taraxacum* in the herbarium of University of Silesia. – Bad. Fizjogr. Pol. Zach. B **53**: 107–112.
- GŁOWACKI Z., ØLLGAARD H. & CZARNA A. 2005. Gatunki rodzaju *Taraxacum* (*Asteraceae*) w Polsce. Cz. 3. Wielkopolska. – Fragn. Florist. Geobot. **12**(2): 275–280.
- HAGENDIJK A. OOSTERVELD P. & ØLLGAARD H. 2007. TARDET 2000. *Taraxacum* identification and information system. Version 2007 (electronic version).
- KIRSCHNER J., ŠTĚPÁNEK J. & GREUTER W. 2007–2009. The Euro+Med Plantbase – the information resource for Euro-Mediterranean plant diversity. <http://www.emplantbase.org/home.html>
- KONDRACKI J. 2002. Geografia regionalna Polski. s. 370. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- RAILONSALA A. 1960. *Taraxaca* nova II. – Archivum Soc. Zool. Fenn. Vanamo **14**(1): 28–43.
- RAILONSALA A. 1962. *Taraxaca* nova III. – Archivum Soc. Zool. Fenn. Vanamo **17**(3): 150–171.
- SAHLIN C. J. 1979. Einige neue *Taraxacum*-Arten aus Bayern. – Ber. Bayer. Bot. Ges. **50**: 173–187.
- TACIK T. 1980. *Taraxacum* Wiggers, Mniszek (Dmuchawiec). – W: A. JASIEWICZ (red.), Flora polska. Rośliny naczyniowe Polski i ziem ościennych. **14**, s. 199. Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa – Kraków.
- TRÁVNÍČEK B., MARCINIUK J. & ŽILA V. 2007. New localities of *Taraxacum* species from S Poland (with nine new species for Polish flora). – Acta Soc. Bot. Pol. **76**(3): 209–224.
- UHLEMANN I. 2003. Die Gattung *Taraxacum* (*Asteraceae*) im östlichen Deutschland. s. 136. Mitteilungen zur floristischen Kartierung Sachsen-Anhalt.
- ZAJĄC A. 1978. Atlas of distribution of vascular plants in Poland (ATPOL). – Taxon **27**(5–6): 481–484.

SUMMARY

36 new sites of *Taraxacum gentile* were found during open-air field experiments carried out from 2003 to 2008. Before these experiments the species was known to have had only one site in Poland (TACIK 1980). The current distribution of *T. gentile* in Poland was presented in the ATPOL square grid system 2.5×2.5 km (ZAJĄC 1978).

Taraxacum gentile was only found in eastern Poland (Fig. 3), mainly on damp and extensively cultivated meadows and on low peatbog, and only sporadically in synantropic habitats. On all the sites it occurred in low numbers (from a few to tens of individual), and in most cases it was greatly dispersed. Based on the general range of distribution of *T. gentile* it can be concluded that the species should also occurs in western Poland (compare KIRSCHNER *et al.* 2007–2009).

Przyjęto do druku: 25.02.2012 r.